

ZAMONAVIY TARJIMA TURLARI VA TARJIM TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI

Jabborova Jasmina

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Xorijiy til va adbiyoti 3-fakulteti, 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy tarjimaning asosiy turlari, ularning lingvistik va funksional xususiyatlari, shuningdek, tarjima texnologiyalarining bugungi kundagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tarjima jarayonining madaniyatlararo kommunikatsiyadagi o'rni ochib beriladi hamda sun'iy intellekt asosidagi tarjima tizimlarining istiqbollari yoritiladi. Tadqiqot natijalari tarjimaning nafaqat tilshunoslik, balki ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida ham muhim ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: tarjima, og'zaki tarjima, yozma tarjima, avtomatik tarjima, lokalizatsiya, sun'iy intellekt, madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjima texnologiyalari

Hozirgi globallashuv davrida turli xalqlar, millatlar va madaniyatlar o'rtasidagi aloqalar sezilarli darajada kengayib bormoqda. Bu jarayonda til muhim kommunikativ vosita sifatida xizmat qiladi. Biroq turli tillarda so'zlashuvchi insonlar o'rtasida samarali muloqotni ta'minlash uchun tarjima jarayoni zarur hisoblanadi. Tarjima nafaqat lingvistik birliklarni o'girish, balki madaniy kodlar, mentalitet va tafakkur shakllarini yetkazish vazifasini ham bajaradi.

Zamonaviy texnologiyalarning rivojlanishi esa tarjima jarayonini tubdan o'zgartirib, uni tezkor, qulay va samarali bosqichga olib chiqdi. Shu sababli tarjima va texnologiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish dolzarb ilmiy masalalardan biridir.

Tarjima – bu bir tildagi matnni boshqa tilga mazmuniy va funksional jihatdan mos holda o'girish jarayonidir. Bu jarayon faqat til bilimini emas, balki madaniy, tarixiy va ijtimoiy bilimlarni ham talab qiladi.

V. N. Komissarov tarjimani ikki til tizimi o'rtasidagi murakkab kommunikativ jarayon sifatida baholaydi. Uning fikricha, tarjimada asosiy maqsad – asl matn mazmunini maksimal darajada saqlab qolishdir.

Shuningdek, V. A. Maslova ta'kidlaganidek, til madaniyatning mavjud bo'lish shaklidir. Shu bois tarjima jarayonida madaniy kontekstni hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy tarjima bir nechta asosiy turlarga ajratiladi:

1. Og'zaki tarjima. Bu tur real vaqt rejimida amalga oshiriladi va yuqori darajadagi tezkor fikrlashni talab qiladi. Og'zaki tarjima ikki asosiy ko'rinishga ega: **Sinxron tarjima** – nutq bilan bir vaqtda bajariladi; **Ketma-ket tarjima** – nutq tugagach amalga oshiriladi.

2. Yozma tarjima. Eng keng tarqalgan tarjima turi bo'lib, quyidagi yo'nalishlarga bo'linadi: **Badiiy tarjima** – muallif uslubi va obrazlilikini saqlashga qaratilgan; **Ilmiy tarjima** – aniqlik va terminologik moslik muhim; **Rasmiy tarjima** – hujjatlar va rasmiy matnlarni o'z ichiga oladi.

3. Avtomatik tarjima. Kompyuter dasturlari yordamida amalga oshiriladi. Masalan, Google Translate kabi tizimlar tezkor tarjima imkonini beradi. Biroq bunday tarjimalarda ba'zan semantik noaniqliklar yuzaga kelishi mumkin.

Tarjima jarayonida turli usullar qo'llaniladi: **So'zma-so'z tarjima** – matn shaklini maksimal darajada saqlaydi; **Erkin tarjima** – mazmunni ustuvor deb biladi; **Adaptatsiya** – matnni maqsadli auditoriyaga moslashtirish; **Lokalizatsiya** – til bilan birga madaniy elementlarni ham moslashtirish.

Zamonaviy tarjima nazariyasida kommunikativ yondashuv ustun bo'lib, bunda matnning funksiyasi asosiy mezon sifatida qaraladi.

Bugungi kunda tarjima texnologiyalari inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. CAT (Computer-Assisted Translation) vositalari tarjimonlarga samarali ishlash imkonini beradi.

Masalan, SDL Trados Studio va MemoQ kabi dasturlar tarjima jarayonini avtomatlashtirish, terminologiyani boshqarish va matn sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Bu texnologiyalar vaqtni tejaydi, tarjima sifatini oshiradi, katta hajmdagi matnlar bilan ishlashni osonlashtiradi.

Shuningdek, ular ta'lim jarayonida ham qo'llanilib, talabalar uchun samarali o'quv vositasi vazifasini bajaradi.

Sun'iy intellekt asosidagi tarjima tizimlari bugungi kunda eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlardan biridir. Neyron tarmoqlar yordamida ishlab chiqilgan tizimlar matnni kontekst asosida tarjima qilish imkonini beradi.

Masalan, DeepL Translator yuqori sifatli tarjimalari bilan ajralib turadi.

Kelajakda real vaqt rejimida mukammal tarjima tizimlari yaratilishi, hatto inson tarjimonining ayrim funksiyalarini to'liq avtomatlashtirish ehtimoli mavjud.

Tarjima madaniyatlararo aloqa vositasi sifatida alohida ahamiyatga ega. Har bir til o'ziga xos milliy qadriyatlar, an'analar va dunyoqarashni aks ettiradi.

Wilhelm von Humboldt tilni xalq ruhining ifodasi sifatida baholagan. Shu nuqtai nazardan, tarjimon ikki madaniyat o'rtasida vositachi sifatida faoliyat yuritadi.

Tarjima jarayonida madaniy tafovutlarni to'g'ri hisobga olish kommunikativ muvaffaqiyatni ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, tarjima zamonaviy jamiyatda muhim ijtimoiy va lingvistik hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Turli tarjima turlari va texnologiyalarining rivojlanishi insonlar o'rtasidagi muloqotni osonlashtirib, global integratsiyani jadallashtiradi.

Sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar tarjima jarayonini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Kelajakda tarjima texnologiyalari yanada mukammallashib, inson hayotining ajralmas qismiga aylanishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Komilov N. Tarjima nazariyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2010. – 256 b.
2. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – Москва: Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология. – Москва: Академия, 2001. – 208 с.
4. Nida Eugene A. Language, Culture and Translating. – Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1993. – 164 p.
5. Newmark Peter. A Textbook of Translation. – London: Prentice Hall, 1988. – 292 p.